

DẠY HỌC THƠ NÔM ĐƯỜNG LUẬT Ở TRUNG HỌC PHỔ THÔNG THEO QUAN ĐIỂM DẠY HỌC TÍCH HỢP

TEACHING NOM POETRY ACCORDING INTERGRATED TEACHING APPROACH

ThS Lã Phương Thúy

Khoa sư phạm, Trường ĐH Giáo dục, ĐH Quốc Gia Hà Nội

Tóm tắt

Dạy học theo hướng tích hợp là xu thế đã và đang được triển khai ở nhiều quốc gia trên thế giới cũng như ở Việt Nam. Đối với môn Ngữ văn, quan điểm dạy học này đã được chú trọng ở cấp tiểu học. Tuy nhiên, ở cấp THPT và đặc biệt đối với các thể loại khó như thơ Nôm Đường luật thì việc dạy học theo hướng tích hợp mặc dù rất cần thiết nhưng vẫn gây nhiều lúng túng cho giáo viên. Bài viết đưa ra một số hướng dạy học thơ Nôm Đường luật theo quan điểm dạy học tích hợp như: tích hợp với ngôn ngữ học (ở phân môn tiếng Việt), tích hợp với kiểu bài nghị luận văn học (ở phân môn làm văn); tích hợp với các kiến thức về lịch sử, văn hóa, nghệ thuật thời kì trung đại; tích hợp với các kiến thức thực tế.

Từ khóa: dạy học tích hợp, thơ Nôm Đường luật, tích hợp trong môn học, tích hợp liên môn

I. Đặt vấn đề

1. Đề án đổi mới toàn diện giáo dục đã chỉ rõ: “Mục tiêu giáo dục là phát triển năng lực công dân, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài. Thực hiện tốt các nguyên lý giáo dục “Học đi đôi với hành, giáo dục kết hợp với lao động sản xuất, lý luận gắn liền với thực tiễn, giáo dục nhà trường kết hợp với giáo dục gia đình và giáo dục xã hội”. Chuyển mạnh quá trình giáo dục từ chủ yếu chú trọng trang bị kiến thức (nâng cao dân trí) sang tập trung phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học (năng lực công dân).” Theo đó, đổi mới toàn diện giáo dục sẽ được

thực hiện ở tất cả các cấp học và trình độ đào tạo. Hơn nữa, trong điều kiện phát triển kinh tế hiện nay, bộ mặt xã hội đang thay đổi một cách nhanh chóng, lượng kiến thức, tri thức ngày càng nhiều, đòi hỏi con người phải biết lĩnh hội tri thức một cách nhanh chóng và có chọn lọc. Với mục tiêu phát triển năng lực toàn diện ở người học, một trong những vấn đề đặt ra cho ngành giáo dục là làm sao tìm được một con đường để lựa chọn kiến thức cơ bản, bền vững; lựa chọn phương pháp giảng dạy và học tập phù hợp để rút ngắn thời gian học mà vẫn đạt hiệu quả tích cực. Điều đó đồng nghĩa với việc quá trình dạy học phải kết hợp một cách hữu cơ, có hệ thống, ở những mức độ khác nhau về kiến thức, kỹ năng thuộc các môn học khác nhau hoặc các hợp phần của bộ môn thành một nội dung thống nhất, dựa trên cơ sở các mối liên hệ lý luận và thực tiễn được đề cập trong các môn học hoặc các hợp phần của môn đó.

2. Dạy học tích hợp là một hướng đi mang lại hiệu quả cao và đã được áp dụng rộng rãi ở nhiều quốc gia trên thế giới và ở Việt Nam. Ngay từ khi biên soạn Chương trình THPT, môn Ngữ văn năm 2002 do Bộ Giáo dục và Đào tạo dự thảo đã ghi rõ : *“Lấy quan điểm tích hợp làm nguyên tắc chỉ đạo để tổ chức nội dung chương trình, biên soạn SGK và lựa chọn các phương pháp giảng dạy...Nguyên tắc tích hợp phải được quán triệt trong toàn bộ môn học, từ Đọc văn, Tiếng Việt đến Làm văn; quán triệt trong mọi khâu của quá trình dạy học; quán triệt trong mọi yếu tố của của hoạt động học tập”* (Bộ Giáo dục và Đào tạo(2006) Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn, NXB Giáo dục, Hà Nội). Tuy nhiên, trong bối cảnh đổi mới toàn diện giáo dục hiện nay, dạy học tích hợp cần được hiểu như một quan điểm dạy học theo mô hình năng lực. Tích hợp đề cập đến các yếu tố sau: Nội dung chương trình đào tạo được thiết kế theo module định hướng năng lực; Phương pháp dạy học theo quan điểm dạy học định hướng giải quyết vấn đề và định hướng hoạt động; Dạy học tích hợp tạo ra các tình huống liên kết tri thức các môn học, đó là cơ hội phát triển các năng lực của học sinh. Khi xây dựng các tình huống vận dụng kiến thức, học sinh sẽ phát huy các năng lực tự lực, tư duy sáng tạo. Như vậy, dạy học tích hợp cần được hiểu bao hàm cả nội dung và hoạt động. Quá trình dạy học tích hợp sẽ bao gồm những hoạt động tích hợp giúp HS biết cách phối hợp các kiến thức, kỹ năng và thao tác một cách có hệ thống.

3. Thơ Nôm Đường luật là một trong những thành tựu độc đáo của văn học trung đại Việt Nam. Vì vậy, trong chương trình Ngữ văn THPT, thơ Nôm Đường luật chiếm một thời lượng lớn trong phần văn học trung đại. Tuy nhiên, đây là một

thể loại khó ngay cả với GV và HS. Mang đặc trưng của một thể loại thơ trung đại Việt Nam, thơ Nôm Đường luật thường sử dụng những từ ngữ khó hiểu, ít dùng, các điển tích, điển cố..., đòi hỏi cần có những hiểu biết sâu sắc, toàn diện các kiến thức về lịch sử, văn hóa, văn học thời trung đại mới có thể dạy và học tốt. Mặt khác, việc dạy học theo quan điểm tích hợp hiện nay mới chỉ được triển khai chung ở bộ môn mà chưa đi sâu vào từng thể loại. Do đó, bài viết xin phép được đưa ra một số gợi ý để dạy học thơ Nôm Đường luật ở THPT theo quan điểm dạy học tích hợp, nhằm nâng cao hơn nữa chất lượng giảng dạy bộ môn Ngữ văn ở THPT nói chung và dạy học thơ Nôm Đường luật nói riêng.

II. Nội dung

1. Một số yêu cầu cơ bản khi vận dụng quan điểm dạy học tích hợp vào dạy học thơ Nôm Đường luật

1.1 Xác định chuẩn năng lực cần hình thành ở người học

Mục tiêu của giáo dục hiện đại là hình thành và phát triển năng lực toàn diện của người học. Vì vậy, một trong những yêu cầu đầu tiên của quá trình dạy học là phải xác định chuẩn năng lực cần hình thành ở người học. Đối với thể loại thơ Nôm Đường luật, GV cần bám sát mục tiêu môn học, từ đó xác định hệ thống kiến thức, kỹ năng cần hình thành và rèn luyện cho HS đối với thể loại này nói chung và từng bài học cụ thể nói riêng.

Một trong những mục tiêu quan trọng của bộ môn Ngữ văn là hình thành và rèn luyện năng lực đọc hiểu cho HS. Bởi vậy, đối với thể loại thơ Nôm Đường luật, GV cần xác định mục tiêu dạy học thể loại này là hình thành năng lực đọc hiểu thể loại thơ Nôm Đường luật cho HS. Cụ thể, HS phải đạt được những yêu cầu sau:

- Nhận diện được thể loại và các đặc điểm của thể loại thơ Nôm Đường luật
- Cắt nghĩa, chú giải được các từ Hán, Nôm, điển tích, điển cố
- Phân tích được giá trị nội dung và nghệ thuật của các bài thơ Nôm Đường luật
- Phát hiện, so sánh được sự sáng tạo của các nhà thơ trong các bài thơ Nôm Đường luật
- Khái quát, đánh giá được giá trị của thể loại Nôm Đường luật

- Liên hệ với những giá trị sống hiện tại của bản thân và xã hội

1.2 Phải tuân theo một tiến trình dạy học hợp lí

Dạy học tồn tại dưới dạng quá trình và phải tuân theo một trình tự hợp lí. Chu trình dạy học đòi hỏi người dạy phải căn cứ vào mục tiêu môn học để xác định nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học phù hợp. Dạy học theo quan điểm dạy học tích hợp cũng không nằm ngoài quy luật đó. Tuy nhiên, điều quan trọng là việc điều chỉnh trình tự dạy học trên lớp sao cho phù hợp với yêu cầu đổi mới hiện nay, nhằm phát triển tính tích cực, chủ động và tư duy sáng tạo của HS:

- Bước 1: Hướng dẫn HS đọc văn bản ở nhà; huy động các kiến thức đã biết về thơ Nôm Đường luật để trả lời các câu hỏi trong SGK; liên hệ với các kiến thức Lịch sử, văn hóa liên quan tới bài học.

- Bước 2: GV thiết kế các hoạt động hướng dẫn HS tìm hiểu đặc điểm, giá trị nội dung, nghệ thuật của văn bản

- + Tích hợp kiến thức, kĩ năng tiếng Việt: kiến thức về từ, câu, giải thích điển tích, điển cố.

- + Tích hợp kiến thức, kĩ năng làm văn: thao tác lập luận

- + Tích hợp kiến thức, kĩ năng về Lịch sử, văn hóa, đời sống: bối cảnh thời đại, văn hóa thời kì trung đại, quan niệm về con người, cách ứng xử trong xã hội...

- Bước 3: GV yêu cầu HS củng cố các tri thức vừa học và rèn luyện các kĩ năng liên quan như liên hệ với các bài thơ khác cùng thể loại, luyện kĩ năng phân tích thơ Nôm Đường luật.

- Bước 4: GV đưa ra các tình huống yêu cầu HS sử dụng các kiến thức, kĩ năng đã học để giải quyết các nhiệm vụ, vấn đề trong thực tế như đánh giá những quan niệm, tư tưởng nhân văn trong các tác phẩm thơ Nôm Đường luật trong bối cảnh hiện nay, liên hệ với các giá trị sống đương thời...

1.3. Phải đáp ứng yêu cầu dạy học thực tiễn

Dạy học Ngữ văn nói chung và dạy học thơ Nôm Đường luật nói riêng cần hướng đến mục tiêu trang bị cho người học những tri thức cần thiết để bước vào cuộc sống. Một trong những nguyên nhân chính khiến HS không thích và không

muốn học thơ Nôm Đường luật chính là vì không thấy được mối liên hệ, giá trị của những bài thơ Nôm Đường luật với cuộc sống hiện tại của các em. Bởi vậy, để kéo gần thơ Nôm Đường luật đến với HS đòi hỏi GV phải linh hoạt sử dụng những biện pháp tích hợp với yêu cầu thực tiễn của giáo dục, chỉ ra những giá trị nhân văn bền vững trong mỗi tác phẩm. Xét đến cùng, dạy học theo quan điểm tích hợp cũng là để hoàn thiện kỹ năng nghe- nói- đọc- viết cho HS. Từ đó nâng cao năng lực đọc hiểu văn bản cũng như định hướng những giá trị sống đúng đắn cho HS.

1.4 Phải giảm tải được kiến thức, rút ngắn thời gian học tập cho HS

Dạy học theo quan điểm tích hợp hướng tới việc hình thành năng lực tổng hợp cho HS. Do vậy, trong quá trình dạy học GV cần liên hệ với các kiến thức, kỹ năng của một số ngành khoa học liên quan. Song, không vì thế mà khối lượng kiến thức trong bài tăng lên, khiến giờ học trở thành quá tải, đi ngược lại mục tiêu dạy học. Do đó, bên cạnh việc xác định nội dung tích hợp một cách hợp lý thì GV còn cần lựa chọn kiến thức và kỹ năng trọng tâm của bài để không sa đà, bỏ qua kiến thức cơ bản HS cần đạt trong chính tiết học đó.

1.5. Nội dung tích hợp phải hợp lý, tự nhiên, tránh gượng ép

Để vận dụng một cách hiệu quả quan điểm tích hợp vào dạy học, GV cần xác định nội dung tích hợp cho từng tiết dạy, bài dạy. Việc lựa chọn nội dung để tích hợp cần dựa vào đặc điểm chương trình, chuẩn kiến thức- kỹ năng cần đạt ở HS. Đối với môn Ngữ văn, nội dung tích hợp là rất phong phú. Tuy nhiên, đối với thể loại thơ Nôm Đường luật, các nội dung tích hợp tuy rộng, nhiều nhưng phải phù hợp, vừa sức với HS. GV cần xác định, mục tiêu quan trọng nhất trong dạy học tích hợp nói chung, dạy học thơ Nôm Đường luật nói riêng là nhằm huy động những kiến thức đã có của HS đồng thời rèn cho HS vận dụng “cái đã biết” để xử lý các vấn đề đặt ra, hình thành “cái chưa biết”. Qua đó, khơi gợi tinh thần ham hiểu biết, tăng hứng thú cho người học.

2. Một số biện pháp dạy học thơ Nôm Đường luật theo quan điểm dạy học tích hợp

2.1 Tích hợp trong nội dung dạy học

- Tích hợp trong môn học

Bộ môn Ngữ văn hiện nay được chia thành ba hợp phần: văn học, tiếng Việt và làm văn. Vì vậy, theo định hướng tích hợp, trước tiên khi dạy thơ Nôm Đường luật, ngoài việc tích hợp giữa văn học với văn học, tức là kết nối bài học với các tác phẩm thơ Nôm Đường luật HS đã học ở THCS thì GV sẽ phải tích hợp với tiếng Việt và làm văn. Điều này đồng nghĩa với việc người GV không chỉ đảm bảo hình thành cho HS những tri thức, đặc thù của bài học mà còn cần tìm ra yếu tố đồng quy với hai phân môn còn lại để tạo ra sợi dây liên kết giữa kiến thức của bài học với kiến thức của những môn học, bài học liên quan.

Thơ Nôm Đường luật là thể loại được phân bố trong chương trình THPT khá dài (từ kì I lớp 10 tới kì I lớp 11) nên sẽ có khá nhiều nội dung được tích hợp. Nếu mục tiêu của phân môn tiếng Việt là giúp HS hình thành và rèn luyện các kĩ năng về hệ thống ngôn từ, các quy luật hành chức của tiếng Việt trong giao tiếp thì các tác phẩm nghệ thuật lại được hình thành từ các đơn vị và quy luật ngôn ngữ của tiếng Việt. Bởi vậy, muốn hiểu được đặc điểm của tiếng Việt phải thông qua các văn bản nghệ thuật và ngược lại muốn hiểu được các tác phẩm nghệ thuật phải có tri thức về ngôn từ. Cụ thể, trong quá trình dạy thơ Nôm Đường luật, GV có thể tích hợp với các bài học như Hoạt động giao tiếp bằng ngôn ngữ, Từ ngôn ngữ chung đến lời nói cá nhân, Thực hành về thành ngữ và điển cố... Qua đó, hướng dẫn HS có những kiến thức cơ bản về điển tích, điển cố cũng như thấy được sự sáng tạo của mỗi nhà thơ qua phong cách ngôn ngữ cá nhân của họ.

Bên cạnh đó, khi dạy học thơ Nôm Đường luật theo hướng tích hợp với phân môn làm văn GV có thể triển khai các bài tập thực hành về lập dàn ý, sử dụng, kết hợp các thao tác lập luận trong bài văn nghị luận... vừa nhằm hình thành năng lực đọc hiểu thơ Nôm Đường luật ở HS vừa có thể rèn luyện kĩ năng tạo lập văn bản nghị luận.

- Tích hợp liên môn

Thơ Nôm Đường luật là thể loại ra đời và tồn tại trong khoảng từ thế kỉ XIII đến thế kỉ XIX, nghĩa là cách xa thời đại của HS hiện nay vài thế kỉ. Điều đó lí giải tại sao HS luôn cảm thấy khó hiểu, dẫn đến không mặn mà, hứng thú với thể loại này, bởi lẽ khoảng cách lịch sử giữa thời đại tác phẩm được sinh ra với thời đại học sinh đang sống là quá lớn.

Dạy học thơ Nôm Đường luật theo hướng tích hợp liên môn là giúp người học nhận thức được tác phẩm văn học trong môi trường văn hóa- lịch sử sản sinh ra nó; thấy được mối quan hệ mật thiết giữa văn học và lịch sử phát sinh; văn học với các hình thái ý thức xã hội khác đồng thời khắc phục được những lỗ hổng trong kiến thức lịch sử, văn hóa của HS. Khi sử dụng phương pháp này, HS sẽ tiếp cận kiến thức văn học qua tư liệu lịch sử, đặt tác giả, tác phẩm vào môi trường ra đời của nó để HS đánh giá được những đóng góp cũng như hạn chế của tác giả về nội dung tư tưởng hay nghệ thuật thể hiện.

Một điểm cần lưu ý là mặc dù trong các bài học ở sách giáo khoa, các nhà biên soạn đã có phần tiểu dẫn trình bày về tác giả, hoàn cảnh ra đời tác phẩm để HS tìm hiểu, khai thác tuy nhiên vẫn cần có sự định hướng của GV về việc tham khảo thêm sử liệu để làm rõ yếu tố thời đại. Chẳng hạn như khi dạy bài Vịnh khoa thi hương của Trần Tế Xương, GV có thể tích hợp bằng cách hướng dẫn HS tìm hiểu về cách thức tổ chức các kì thi trong nền giáo dục dưới chế độ phong kiến triều Nguyễn như thi Hương, thi Hội và thi Đình. Những hiểu biết này sẽ giúp HS hiểu nội dung câu thơ thứ nhất thông báo thông lệ của việc tổ chức kì thi Hương. Ngoài ra, giáo viên cho HS biết thông tin năm Đinh Dậu thực dân Pháp đã chiếm thành Hà Nội, do đó trường thi Hà Nội bị đóng cửa, các thí sinh Hà Nội về thi ở Nam Định. Câu thơ thứ hai như vậy không chỉ thông báo một sự kiện gắn với lịch sử mà còn là kết quả quan sát của tác giả về sự lộn xộn, nhốn nháo của trường thi cũng là hình ảnh xã hội đang suy thoái đương thời. Từ sự quan sát, miêu tả khách quan ấy, người đọc có thể cảm nhận nỗi đau đời thắm thía của nhà thơ yêu nước.

Một ví dụ khác như khi dạy bài thơ Thu điếu của Nguyễn Khuyến, GV có thể hướng dẫn HS sưu tầm các tác phẩm nghệ thuật nổi tiếng về mùa thu trên thế giới, bao gồm cả hội họa, âm nhạc và văn học. Những hoạt động này không chỉ giúp HS bổ sung các kiến thức về lịch sử, văn hóa, nghệ thuật mà còn khơi dậy ở các em niềm hứng thú, tìm tòi, khám phá về một thể loại văn học vốn xa lạ trong suy nghĩ của các em. Đồng thời, thông qua những biện pháp dạy học hiện đại như làm việc nhóm, dạy học qua các dự án học tập... cũng là cơ hội để HS rèn luyện các kĩ năng thuyết trình, thảo luận, hợp tác...trong học tập.

- Tích hợp với kiến thức thực tế, giáo dục kĩ năng sống, giá trị sống

Định hướng dạy học phát triển năng lực hiện nay rất coi trọng việc giáo dục HS để có khả năng thích ứng với cuộc sống. Môi trường dạy học hiện đại đòi hỏi người GV phải thường xuyên tổ chức, thiết kế các hoạt động, tình huống thực tiễn nhằm bồi dưỡng, rèn luyện các kỹ năng cơ bản cho HS. Dạy học thơ Nôm Đường luật theo quan điểm tích hợp bởi vậy cũng không nằm ngoài xu hướng đó. Mặt khác, làm được việc này cũng có nghĩa là GV đã xóa được dần khoảng cách tiếp nhận giữa một thể loại văn học trung đại vốn xa lạ với thế hệ HS năng động hiện nay vài thế kỉ.

Chẳng hạn khi dạy bài thơ Thương vợ của Tú Xương, để làm sáng tỏ vẻ đẹp táo tợn nhẫn nhịn, đức hi sinh của bà Tú và hiểu đúng con người Tú Xương trong bài thơ, GV nên hướng dẫn HS tìm hiểu về mô hình gia đình nho giáo truyền thống. Đây là kiểu gia đình không coi trọng sản nghiệp, chỉ coi trọng danh vị. Người vợ giữ vai trò trụ cột nuôi sống cả nhà còn người chồng miệt mài đèn sách với hi vọng đỗ đạt làm thay đổi vận mệnh gia đình. Tuy nhiên, vào thời của Tú Xương, nho giáo suy tàn, mô hình gia đình trên lung lay, cuộc sống ở Vị Xuyên trong giai đoạn đô thị hóa càng phức tạp nên bà Tú không thể ở yên trong không gian gia đình được nữa mà phải bươn chải, vất vả ở ngoài, chấp nhận gian truân để đảm trách vai trò trụ cột gia đình. Trong khi đó, lối sống trọng danh vị của nhà nho, lũy thành phong kiến bất công của Nho giáo khiến những ông tú gần như không tham gia vào hoạt động lao động chân tay, sản xuất vật chất. Thế nên, ông đành cay đắng mà bắt lặc nhìn vợ táo tợn, cực nhọc. Cũng từ bài thơ này, GV có thể tích hợp kiến thức giáo dục kỹ năng sống: Biết yêu thương gia đình, trân trọng biết ơn sự hi sinh và tình yêu thương của những người thân trong gia đình. Ngoài ra, khi dạy Tự tình của Hồ Xuân Hương, GV cũng có thể thông qua bi kịch của người phụ nữ trong xã hội xưa định hướng cho HS có những suy nghĩ đúng đắn về giá trị của người phụ nữ, biết sẻ chia, thông cảm với những người thân xung quanh mình.

2.2 Tích hợp trong kiểm tra- đánh giá

Kiểm tra đánh giá là khâu cuối cùng của chu trình dạy học, không chỉ có vai trò kiểm chứng kết quả của sự đổi mới nội dung, phương pháp theo mục tiêu đề ra trong những thời điểm học tập nhất định mà còn giúp cho việc định hướng, điều chỉnh kế hoạch giáo dục tiếp theo được tiến hành phù hợp và có hiệu quả. Kiểm tra đánh giá khi dạy thơ Nôm Đường luật theo hướng tích hợp đòi hỏi phải xác định

trọng tâm là hướng tới năng lực hành động của người học thông qua hoạt động tích hợp. Bởi vậy, khi tiến hành kiểm tra đánh giá cũng cần tuân theo một trình tự nhất định. GV có thể sử dụng nhiều hình thức kiểm tra đánh giá như kiểm tra miệng, kiểm tra viết; làm việc cá nhân hoặc làm việc nhóm nhưng cần tuân thủ yêu cầu bám sát chuẩn năng lực cần hình thành ở người học, từ đó biên soạn bộ câu hỏi không nên chỉ dừng ở mức độ ghi nhớ, tái hiện kiến thức thuần túy mà cần yêu cầu HS nhận diện đặc điểm thể loại, có sự liên hệ, mở rộng kiến thức, vận dụng kiến thức đã biết để đọc hiểu những bài thơ khác cùng thể loại.

III. Kết luận

Trên đây là một số định hướng, biện pháp vận dụng quan điểm dạy học tích hợp vào dạy học thơ Nôm Đường luật. Cần nhắc lại đây là một thể loại khó ngay cả với GV và HS. Vì vậy, để giờ học thơ Nôm Đường luật đạt được hiệu quả mong muốn, người GV sẽ phải chuẩn bị, thiết kế nội dung dạy học kỹ lưỡng. Dạy học thơ Nôm Đường luật theo hướng tích hợp không có nghĩa là làm cho giờ học “phình to” ra bởi các kiến thức bên ngoài mà là sự liên kết, kết nối một cách hợp lý, hiệu quả các kiến thức liên quan, đặt HS vào những tình huống có vấn đề để kích thích sự chủ động, tự giác, tư duy sáng tạo của HS. Qua đó hình thành và phát triển năng lực toàn diện ở người học. Những biện pháp trên đây chỉ có tính chất tham khảo, GV sẽ dựa vào từng bài học cụ thể để xây dựng, thiết kế giờ học phù hợp.

Tài liệu tham khảo

[1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2006), Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn, NXB Giáo dục, HN.

[2] Nguyễn Kim Hồng, Huỳnh Công Minh Hùng (2013), Dạy học tích hợp trong trường phổ thông Australia, Tạp chí khoa học ĐHSP TPHCM, số 42.

[3] Lã Nhâm Thìn (1998), Thơ Nôm Đường luật, NXB Giáo dục, HN.

